

УДК 368.5

Потійко С.В.

аспірант

Національно-наукового центру
«Інститут аграрної економіки»

Potijko Svitlana

Postgraduate student

National Scientific Center

"Institute of Agrarian Economics"

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОПЕРАЦІЙ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ACCOUNTING AND ANALYSIS THEORETICAL BASES OF OPERATIONS IN AGRICULTURAL INSURANCE

АНОТАЦІЯ

Узагальнюючи особливості ведення обліку страхових та аграрних підприємств, ми визначили предмет договору страхування сільськогосподарського підприємства. У статті розкрито основні теоретичні засади ведення бухгалтерського обліку операцій зі страхування майна сільськогосподарських підприємств, проаналізовано процедуру страхування, зроблено аналіз та порівняння ведення бухгалтерського обліку за національними та міжнародними стандартами. Досліджено теоретичні засади обліку операцій зі страхування під час укладання договору страхування та відшкодування збитків за настання страхового випадку на підприємствах аграрного сектору економіки. Особливу увагу приділено визначенню об'єктів бухгалтерського обліку під час здійснення процедури страхування та порівняння їх з національними та міжнародними стандартами.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, страховий платіж, страховий випадок, страхова вартість, відшкодування збитків, договір страхування.

АННОТАЦИЯ

Обобщая особенности ведения учета страховых и аграрных предприятий, мы определили предмет договора страхования сельскохозяйственного предприятия. В статье раскрыты основные теоретические основы ведения бухгалтерского учета операций по страхованию имущества сельскохозяйственных предприятий, проанализирована процедура страхования, сделаны анализ и сравнение ведения бухгалтерского учета по национальным и международным стандартам. Исследованы теоретические основы учета операций по страхованию при заключении договора страхования и возмещении убытков при наступлении страхового случая на предприятиях аграрного сектора экономики. Особое внимание уделено определению объектов бухгалтерского учета при осуществлении процедуры страхования и сравнении их с национальными и международными стандартами.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование, страховой платеж, страховой случай, страховая стоимость, возмещение убытков, договор страхования.

ANNOTATION

Property insurance in the agrarian sector of the economy can be assessed as financial services that can provide economic development and stability, business development. Insurance supports the development of trade, including international, which is key to the management of agrarian business. A general study of insurance activities in the field of agrarian economics determines the relevance of this topic. The purpose of the article is to deepen the theoretical bases for improving the accounting and analysis of property insurance operations at agricultural enterprises, taking into account international and national accounting standards. Insurance in the agrarian sector of the economy is the most effective protection tool for minimizing the risks of agricultural production used throughout the world. Insurance of agrarian commodity pro-

ducers is a prerequisite for reducing the risks in the agricultural production. Property insurance plays a significant role as a regulator of income or expense calculation. The article describes the basic theoretical principles of accounting of insurance operations of agricultural enterprises property, analyzes the procedure of insurance, analyzes and compares the keeping of accounting according to national and international standards. The article provides the theoretical basis of insurance operations accounting when entering into an insurance contract and indemnification upon the occurrence of an insured event at the agrarian enterprises. Particular attention is paid to the definition of accounting objects in the insurance procedure and comparison between national and international standards of insurance. The key issue of rational organization of accounting for agricultural insurance is the correct identification of the concept of property subject to insurance, and its interaction with other objects of accounting. The implementation of author's proposals in the practice of agricultural enterprises will facilitate their access to insurance services, will simplify insurance procedures and will allow broad implementation of international standards in the business activities of insurance companies.

Key words: agricultural insurance, insurance payment, insurance case, insurance value, indemnification, insurance contract.

Постановка проблеми. Страхування майна сільськогосподарських підприємств в Україні здійснюється згідно з чинним законодавством, розробленою низкою законів та актів. Майнове страхування відіграє значну роль як регулятор визначення доходів чи витрат. Прозорість визначення цих чинників залежать від їх раціонального управління, зокрема управління такими категоріями, як облік, аналіз, контроль. Загальне дослідження страхової діяльності у сфері аграрної економіки обумовлює актуальність цієї тематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ведення бухгалтерського обліку, його аналізу, операцій майнового страхування нині є дискусійними. Цю тематику порушували багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема І.І. Бабіч, В.Д. Базилевич, Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Дем'яненко, В.Г. Лінник, О.Ю. Ничипорук, С.С. Осадець, О.О. Терещенко, С.Г. Фалько, О.В. Царенко, Г.Ф. Шепітко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо розглянутим є ведення бухгалтерського обліку в системі страхування майна сільгоспвиробників як пра-

вільність визначення предмета страхування, об'єкта обліку та їх належність до національних і міжнародних стандартів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в поглибленні теоретичних засад щодо вдосконалення обліку й аналізу операцій майнового страхування на підприємствах сільського господарства з урахуванням міжнародних та національних стандартів обліку.

Для написання статті використано економічні та статистичні дослідження. Для виявлення основних напрямів розвитку страхування сільськогосподарського підприємства в процесі дослідження стану обліку й аналізу операцій майнового страхування застосовувалися такі методичні прийоми, як аналіз та синтез.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрна сфера економіки та виробництво сільськогосподарської продукції мають особливий характер щодо операцій, пов'язаних зі страхуванням. Предметом договору страхування у цьому разі є біологічні активи та сільськогосподарська продукція, наприклад урожай сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень, сільськогосподарські транспортні засоби, будівлі, майнові комплекси.

Отже, стандартна страхова термінологія у цьому разі має інший характер з прив'язкою до специфіки аграрного виробництва. У процесі страхування страхувальником є юридична або фізична особа (в межах закону), а страховиком – юридична особа, що має ліцензію на здійснення певної страхової діяльності та приймає на себе за договором страхування за певну винагороду зобов'язання відшкодувати страхувальнику або іншій особі, на користь якої укладено договір страхування, збитки, що виникли в результаті настання страхових випадків, обумовлених у договорі. Отже, одним з перших етапів відносин між страховиком та страхувальником є заключення договору страхування, за умови якого страхувальник сплачує страхову премію, а страховик зобов'язується виплатити йому за настання страхового випадку страхову виплату. За деяких видів страхування майна страхувальнику надається підтвердження заключення договору страхування, а саме страховий поліс, який містить певні голограми та порядковий номер і вважається бланком суворої звітності. У договорі страхування чітко зазначається подія, внаслідок якої існує певна загроза позбавлення повного чи часткового майна внаслідок страхової події (природних катаклізмів, пожежі, хвороби тощо), тобто страхового ризику, передбачення якого практично неможливе. У договорі також передбачається страховий випадок, а саме подія, передбачувана договором страхування або законодавством, яка відбулась і з настанням якої виникає обов'язок страховика зробити страхову виплату страхувальнику, застрахованій особі, вигодонабувачу чи іншим третім особам. Після заключення, підписання договору страхування всіма сторонами страху-

вальник зобов'язаний заплатити страховику певну суму грошей, а саме страхову премію, плату за страхування відповідно до договору страхування або закону. Страхова премія (страховий платіж, страховий внесок) визначається як відношення страхової суми до брутто-ставки страхового тарифу з урахуванням поправочних коефіцієнтів. Страховий тариф визначається з одиниці страхової суми з урахуванням обсягу страхування й характеру страхового ризику. Він встановлюється, як правило, у відсотках по відношенню до страхової суми. Страхова сума – це сума в грошовому еквіваленті, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату за настання страхового випадку. Вона не повинна перевищувати страхової вартості об'єкта страхування. За настання страхового випадку страховик зобов'язаний виплатити страховику страхове відшкодування, а саме грошову компенсацію зі страхового фонду для покриття збитку в майновому страхуванні. Під час заключення договору страхування в ньому може бути передбачена франшиза, тобто частина збитків, що не компенсується страховиком. Нині під час страхування майнових об'єктів рекомендується заключати договори перестраховання. Перестраховання – це система економічних страхових відносин між страховими організаціями (страховиками) щодо укладених зі страхувальниками договорів страхування. Відповідно до договору перестраховання страховик бере на себе частину відповідальності.

У сільському господарстві майнове страхування є одним з об'єктів бухгалтерського обліку, тому його правильне визначення є основним чинником бухгалтерського процесу. Думки вчених щодо об'єкта обліку різняться. Згідно з М.Ю. Медведєвим, об'єкт обліку – це окрема одиниця бухгалтерського дослідження в інформаційній системі управління [1, с. 138]. А.М. Кузьмінський та Ю.А. Кузьмінський зазначають, що об'єкти бухгалтерського обліку обліковуються не заради їх самих, а для управління господарськими процесами. Бухгалтер не копіює, а відтворює їх, відбираючи тільки ті факти, які необхідні для прийняття управлінських рішень [2, с. 119]. Ф.Ф. Бутинець стверджує, що господарський факт може стати об'єктом обліку лише тоді, коли має вартісну оцінку, задовольняє виробничому та правовому аспектам господарювання (може бути віднесений до майна або джерел його утворення, або до тих й інших одночасно), вже відбувся за часом (факт здійснився) [3, с. 86].

Отже, страхування є певною господарською діяльністю, спрямованою на покриття ризиків у вигляді страхових платежів (витрат) і страхового відшкодування (доходів) підприємства-страхувальника.

Об'єктами бухгалтерського обліку за договорами страхування майна у сільському господарстві є витрати (сума сплачених страхових платежів за договором страхування майна), доходи

(сума отриманого від страховика страхового відшкодування за настання страхового випадку), активи (дебіторська заборгованість страховика з виплати страхового відшкодування або держави з відшкодування страхового платежу).

У Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [4] саме активи характеризують майновий стан підприємства. Активи поділяються на 3 класи:

1) «Необоротні активи» (включають біологічні активи, продукцію сільськогосподарського виробництва, основні засоби (будівлі, споруди, сільськогосподарська техніка, передавальні пристрої, силові, робочі й інші машини, транспортні засоби)), характеризуються національними стандартами ПСБО 30 «Біологічні активи», ПСБО 7 «Основні засоби», ПСБО 32 «Інвестиційна нерухомість», ПСБО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», ПСБО 14 «Оренда», ПСБО 28 «Зменшення корисності активів»);

2) «Запаси» (включають сировину, матеріальні запаси, паливно-мастильні матеріали, характеризуються національним стандартом ПСБО 9 «Запаси»)

3) «Кошти, розрахунки та інші активи» (включають нематеріальні активи, фінансові інвестиції, характеризуються національним стандартом ПСБО 8 «Нематеріальні активи», Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»).

За міжнародними стандартами бухгалтерського обліку облік майна [5] представлений більшою кількістю стандартів. Біологічні активи, продукцію сільськогосподарського виробництва представляє стандарт МСФЗ 41 «Сільське господарство»; основні засоби – низка стандартів МСБО 16 «Основні засоби», МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість», МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», МСБО 17 «Оренда», МСБО 36 «Зменшення корисності активів»; запаси – МСБО 2 «Запаси»; нематеріальні активи та фінансові інвестиції – МСБО 38 «Нематеріальні активи», МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання», МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання й оцінка». Міжнародні стандарти ширше представляють процес обліку об'єктів, що формують майновий стан підприємства.

На ринку надання страхових послуг страхові компанії є компаніями з приватною формою власності, які складають звітність за МСФЗ. Щодо сільськогосподарських підприємств, то є підприємства як з приватною, так і з державною формою власності, для яких також можливим є застосування ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами. Згідно із Законом України [4] розширена сфера застосування міжнародних стандартів фінансової звітності.

Дослідження стану ведення обліку показало недосконалість теоретичного забезпечення

ведення бухгалтерського обліку під час страхування майна сільгоспвиробників.

Висновки. Щодо визначення низки теоретичних засад обліку операцій страхування агропідприємств необхідно чітко визначити поняття об'єкта обліку, відображення операцій з визначення доходів та витрат, а на їх основі – визначити основні напрями вдосконалення системи ведення бухгалтерського обліку. Ключовими питаннями раціональної організації обліку сільськогосподарського страхування є правильна ідентифікація поняття майна, що підлягає страхуванню, та його взаємодія з іншими об'єктами обліку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Медведев М.Ю. Общая теория учета: естественный, бухгалтерский и компьютерный методы. Москва : Дело и Сервис, 2001. 752 с.
2. Кузьмінський А.М., Кузьмінський Ю.А. Теорія бухгалтерського обліку. Київ : Все про бухгалтерський облік, 1999. 288 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку. Житомир : Рута, 2003. 444 с.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14> (дата звернення: 01 березня 2019 р.).
5. Страхові контракти : міжнародний стандарт фінансової звітності № 4. URL : http://www.minfin.gov.ua/document/92416/MCF3_4.pdf (дата звернення: 28 лютого 2019 р.).
6. Осадець С.С. Страхування. Київ : КНЕУ, 2002. 599 с.
7. Базилевич В.Д. Страхова справа. Київ : Знання, 2011. 203 с.
8. Дем'яненко М.Я. Національна система державної підтримки аграрного сектору в умовах членства України в СОТ. *Облік і фінанси АПК*. 2008. № 3. С. 11–16.
9. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0> (дата звернення: 28 лютого 2019 р.).
10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/an/15/REG4185.html (дата звернення: 28 лютого 2019 р.).
11. Кваша С.М., Чорний Г.М., Павленко О.М. Невідкладні проблеми теорії управління в агробізнесі з позицій менеджменту XXI століття. *Економіка АПК*. 2006. № 4. С. 100–106.
12. Кірейцев Г.Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки. Житомир : ЖДТУ, 2007. 236 с.

REFERENCES:

1. Medvedev M.Yu. (2001). *Obshchaia teoriia ucheta: estestvennyi, bukhgalterskiy i kompiuternyi metody* [General theory of accounting: natural, accounting and computer methods]. Moskva : Delo y Servys (in Russian).
2. Kuzminskiy A.M., Kuzminskiy Yu.A (1999). *Teoriia bukhgalterskoho obliku* [Theory of accounting]. Kyiv : Vse pro bukhgalterskiy oblik (in Ukrainian).
3. Butynets F.F. *Teoriia bukhgalterskoho obliku* [Theory of accounting]. Zhytomyr : Ruta (in Ukrainian).

4. *Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini* [On Accounting and Financial Reporting in Ukraine] Law of Ukraine dated July 16, 1999 No. 996-XIV. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14> (in Ukrainian) (accessed: 01 March 2019).
5. *Strakhovi kontrakty* [Insurance contracts] International Financial Reporting Standard № 4. Available at: http://www.minfin.gov.ua/document/92416/МСФ3_4.pdf (in Ukrainian) (accessed: 28 February 2019).
6. Osadets S.S. (2002) *Strakhuvannia* [Insurance]. Kyiv : Kyiv National Economical University (in Ukrainian).
7. Bazylevych V.D. (2011) *Strakhova sprava* [Insurance business]. Kyiv : Znannia (in Ukrainian).
8. Demjanenko M.Ia. (2008) *Natsionalna systema derzhavnoi pidtrymky ahrarynoho sektoru v umovakh chlenstva Ukrainy v SOT* [The National System of State Support to the Agrarian Sector under the Terms of Ukraine's Membership in the WTO] *Accounting and Finance of the AIC*. No. 3. P. 11–16 (in Ukrainian).
9. *Pro strakhuvannia* [On Insurance] Law of Ukraine dated March 7, 1996 No. 85/96-BP. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0> (in Ukrainian) (accessed: 28 February 2019).
10. *Instruktsiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii* [Instruction on the application of the Account of Accounting of Assets, Capital, Commitments and Business Operations of Enterprises and Organizations] approved by the order of the Ministry of Finance of Ukraine dated November 30, 1999 No. 291. Available at: http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/an/15/REG4185.html (in Ukrainian) (accessed: 28 February 2019).
11. Kvasha S.M., Chornyi H.M., Pavlenko O.M. (2006) *Nevidkladni problemy teorii upravlinnia v ahrobiznesi z pozytsii menezhmentu XXI stolittia*. [Urgent problems of the theory of management in agribusiness from the standpoint of management of the XXI century]. *Economy of agroindustrial complex*. No. 4. P. 100–106 (in Ukrainian).
12. Kireitsev H.H. (2007) *Rozvytok bukhhalterskoho obliku: teoriia, profesia, mizhpredmetni zviazky* [Development of accounting: theory, profession, intersubjective relations] Zhytomyr : ZhDTU (in Ukrainian).